

VARIANTE ACCENTUALE STRESSING ASPECTS OF ALE VERBELOR IN GRAIUL VERBS IN OLTENIAN IDIOM OLTENESC

Asist. univ. drd. ANA-MARIA

DUDAU

Facultatea de Litere și Științe Sociale

Asist. univ. drd. ANA-MARIA

DUDAU

Faculty of Letters and Social Science

Este unanim recunoscut că ramificațiile teritoriale ale unei unități lingvistice nu sunt marcate de granițe fixe. Ideea că dialectele sunt arii închise a dominat în dialectologie la începuturile ei, dar a fost abandonată când au apărut atlasele lingvistice care dădeau o oglindă fidelă a limbii vorbite. De asemenea, este unanim recunoscut că, în majoritatea cazurilor, la periferia ariilor bine determinate, în regiunile de vecinătate, se găsesc de obicei zone unde se întâlnesc particularitățile a două sau mai multe arii, după împrejurări. Ele constituie zonele graiurilor de tranziție, care cunosc particularitățile ariilor învecinate.

Un astfel de grai de tranziție cuprinzând elemente din subdialectul muntean și bănățean și din graiul hațegan este socotit și graiul care se vorbește în nord-vestul și în nordul Olteniei, adică pe teritoriul geografic situat la poalele munților Mehedinți și Vulcan, la care după părerea noastră se poate adăuga o fâșie care coboară până la Dunăre.

S-a presupus că acest grai de „tranziție” s-a format prin infiltrarea în Oltenia a particularităților bănățene și hațegane, invocându-se contactul populației oltenești cu ciobanii ardeleni, emigrările iobagilor dinspre banat și ardeal

It is generally known that immobile borders do not mark territorial ramifications of Linguistics unities. At the beginning, the idea that dialects are closed areas dominated the Dialectics, but it was abandoned once the linguistic atlases appeared, offering precise image of colloquial language. It was unanimously established that, in almost all situations, on the outskirts of well-determined areas, in the close regions, there are zones where, by circumstances, features of two or more areas meet. These are the areas of transitional dialects, familiar with the near zones characteristics.

Such a transitional dialect, having elements both from Banat and Wallachian sub-dialect and Hatzeg, is the colloquial language spoken in the N-V and N of Oltenia, the geographical territory found at the foot of Mehedinți Mountains and Vulcan, to which, in our opinion, we can add a strip that descends to the Danube.

Initially, it was supposed that this “transitional” idiom formed by the infiltration in Oltenia of Banat and Wallachian and Hatzeg features, invoking the contact of Oltenians with Transylvanians shepherds, the villains’ migrations from Banat and Transylvania in a period of intense exploitation in these regions.

într-o perioadă de intensificare a exploatarei în aceste provincii.

Examinarea datelor culese în anchetele dialectale efectuate în Oltenia prilejuiește unele observații interesante legate de accentuarea formelor verbului. O problemă ce atrage atenția, mai ales în cazul anchetelor pentru atlase, este măsura în care materialul cules pe teren reflectă exact structurile accentuale din flexiunea verbală.

În structura accentuală a paradigmei verbului s-au produs întotdeauna analogii și uniformizări. Trebuie știut faptul că, în limba actuală la imperfect indicativ, verbul a fi are formele: *eram, erai*, analogice cu celălalte forme de imperfect cu accent pe flectiv, deosebindu-se din punctul de vedere al structurilor accentuale de formele etimologice din latină (*eram, éras*).

Tendințe în accentuarea verbelor, frecvența anumitor fenomene și răspândirea lor teritorială au fost stabilite prin raportarea la structuri accentuale specifice limbii standard.

Pentru a urmări locul accentului și ca atare, structura accentuală a unei forme verbale, este necesar, mai întâi, să distingem componentele acestei forme verbale, în care accentul, ca element mobil, oscilează în cursul paradigmei.

Verbul, fiind o parte flexibilă de vorbire, ce presupune în mod obligatoriu o combinație având un component lexical al formei, cuvântul flexibil (radicalul), totdeauna realizat pozitiv reprezintă partea constantă, prezentă în diferitele forme ale paradigmei, și este cel care asigură unitatea cuvântului, în timp ce componentul gramatical (flectivul), alcătuit din unități morfematice, dependente, subordonate categoriilor gramaticale. Virtual, atât radicalul, cât și flectivul pot fi accentuate, deplasările de accent se pot întregi, în consecință, fie într-un sens, fie în altul.

Dacă urmărim structurile accentuale ale flexiunii verbale din graiurile oltenesti

Looking at the data gathered from the dialectical researches made in Oltenia, we find interesting characteristics regarding the stressing form of the verb. A problem that arose here, particularly in inquire into atlases, is that taking into consideration if the material gathered from field reflects exactly the stressed structures from verbal flexion.

In stressed structure of verb's paradigm always take place analogies and homogeneousness. It is well-known the fact that, in modern Romanian language, at past tense simple (imperfect), the verb "to be" has the following forms: *eram, erai*, analogically with other past tense simple (imperfect) forms with the stress on the flective, differing from the stressed point of view of etymological forms from Latin (*eram, éras*).

Trends in verb's stressing, frequency of different phenomena and their territorial spread were established by reporting to the stressed specific forms of standard language.

To follow the place of stress and the stressed structure of a verbal form is necessary first to see which are the main components of this verbal form, where stress, as a mobile element, oscillate in paradigm's phase.

The verb, as a flexible part of speech, which requires obligatory a combination with a form's lexical component, the flexible word (root), realized always positive represents the constant part, present in different forms of paradigm, is the element giving the word unity, meanwhile the grammatical component (the flective), formed by morphemes, dependences, subordinates to grammatical category. Virtually, both the root and the flective can be stressed, thus stress's moving occurring in one sense or another.

Following the stressed structures of verbal flexion in Oltenian idioms and compare them with the stressed structures of standard language, we will see that, in

și le comparăm cu structurile accentuate din limba standard, constatăm că, în anumite zone ale paradigmei, ele pot avea realizări diferite. În cazul verbelor la care se înregistrează o trecere de la un tip flexionar la altul se poate constata și o schimbare a locului accentului, fiecare tip flexionar avându-și accentuarea sa specifică.

Trecerea de la o conjugare la alta, facilitată de omonimia anumitor forme, din paradigma verbelor aparținând unor conjugări diferite, este însoțită de o modificare corespunzătoare a structurii accentuale.

Conjugarea a II-a și a III-a sunt, după cum se știe, conjugări neproductive. Datorită faptului că, doar cu puține excepții, formele lor sunt asemănătoare, se constată treceri de la una la alta.

În graiul oltenesc, însă foarte rare sunt cazurile în care verbele de conjugarea a II-a prezintă forme de conjugarea a III-a, caracterizate prin radicalul accentuat: vedem, vedeți, tacem, taceți.

Conjugarea a IV-a, caracterizată la indicativ prezent, persoanele IV și V, printr-un flectiv accentuat, realizează în cazul unor verbe și forme ale conjugării a III-a, cu accentul pe radical: ascútem, ascúteți; auúdem, auúdeți; súntem, súnteți; smútem (asmuțim), smúteți.

Spre deosebire de tendința generală de a trece (uneori definitiv) unele verbe la conjugarea a III-a și, de a le aplica, în consecință, un regim accentual corespunzător (de tipul RF), graiurile oltenești și formele de conjugarea a II-a, la pers. IV și V au o accentuare oxitonă (numai în cazul lor se realizează modalități diferite de accent de la o conjugare la alta): ținém, ținét; umplém, umplét; dar și ținem, ținet; úplem, úplet.

Având în vedere că, la persoanele IV și V, verbele de conjugarea a II-a și a IV-a au structuri oxitone, iar cele de conjugarea a III-a au structuri paroxitone (puține sunt situațiile în care sunt preferate formele paroxitone în locul celor normale,

some areas of paradigm, they can have different results. Speaking about verbs that have a flexional move process from one type to another, we find that a change of stress place occurs, every flexional type having its particular stressing.

The passing from one conjugation to another, eased by different homonyms' form, from verbs' paradigm belonging to various conjugations, is followed by a change corresponding to a stressed structure.

Second and third conjugations are, as we all know, unproductive ones. Except some cases, all theirs forms resemble, passing from one structure to another.

In Oltenian idiom, there are some particular cases in which second conjugation's verb have third conjugation's forms, characterized by the presence of stressed root: vedem, vedeți, tacem, taceți.

The fourth conjugation, characterized, at present tense, fourth and fifth persons, by a flective stress, have, in particular cases, forms of third conjugation, with the stress on the root, also: ascútem, ascúteți; auúdem, auúdeți; súntem, súnteți; smútem (asmuțim), smúteți.

Differ from the general trend to pass (sometimes definitely) verbs at third conjugation and to apply an unique stress (such as RF type), Oltenian idioms and second conjugation forms, at fourth and fifth persons, have an oxytone stress (only this case admits several types of stress from one conjugation to another): ținém, ținét; umplém, umplét; dar și ținem, ținet; úplem, úplet.

Taking into consideration that, at fourth and fifth persons, verbs of second and fourth conjugations have oxytone structures and those of third conjugation paroxytone (are rare situations when paroxytone forms are preferred instead of oxytones).

In standard language, the process of passing fourth conjugation verbs to second

oxitone).

În limba standard trecerea verbelor de la conj. a III-a la conj. a II-a este destul de rară, în graiurile oltenești, trecerile de la conjugarea a III-a și a II-a sunt cele mai numeroase. Lista verbelor care, alături de structura RF prezintă și structura RF, este edificatoare în acest sens: bățem, bățet; cerém, ceret; coset; deșkidém; facém și făcét, etc..

Pentru verbele de conj. a III-a, limba standard a acceptat forme paroxitone, etimologice, răspândire în cea mai mare parte a teritoriului dacoroman. Ea a respins formele analogice, oxitone ale pers. a IV-a și a V-a (Ion Gheție face observații și în legătură cu răspândirea și frecvența acestora). Una din zonele precizate de Ion Gheție, cu pronunțare oxitonă pentru pers. a IV-a a ind. prezent a verbului a spune este aceea care cuprinde sudul Olteniei (se constată, în prezent, nu există o arie unitară de pronunțare oxitonă în Oltenia).

Din cauza formelor fluctuante este greu de delimitat o zonă precisă de răspândire a formelor oxitone pentru verbele de conj. a III-a. În cea mai mare parte a Olteniei, cele mai multe dintre ele au, la pers. a IV-a și a V-a, forme normale, paroxitone: cerném; cuásem; deșkidém, mûlgem; piérdem; țesém; vîndem. De asemenea, există și forme verbale de conj. a III-a oxitone: cerném; cosém; deșkidém; pierdém; țăsém și vindém.

Confuzia dintre conjugări și, implicit, dintre structurile accentuale, fără a se putea vorbi de o rezolvare unică, într-un sens sau altul, este destul de frecventă. Câteva exemple din „texte dialectale. Oltenia” ilustrează accentuarea fluctuantă a verbelor care pot realiza, fie și în limitele unor contexte reduse ca dimensiuni, două structuri accentuale (normală și analogică): „Și pe urmă după aceea l'e puném în farfurii și le puném iar usturoi în iele. Și le pûnem uneva...”

„Începem să umplém așa câte puțin și-l ferbém. Și-l fêrbem până când iasă

one is rare in Oltenian idioms, meanwhile the process from third to second is often met. The list with the verbs that beside RF structure admit RF is illustrated: bățem, bățet; cerém, ceret; coset; deșkidém; facém și făcét, etc.

For the third conjugation verbs, standard language accepts paroxytone forms; etymological met frequently in Daco-Roman territory. It rejected analogical forms, oxytones of fourth and fifth persons (Ion Gheție made some observations about frequency and spreading). An area specified by Ion Gheție, with oxytone pronunciation for fourth person form of verb “to say” at present tense indicative is that including the South of Oltenia (it has been established that, nowadays, it doesn't exist an unitary zone of oxytone pronunciation in Oltenia).

Due to the fluctuant forms, it is hard to delimit a precise zone of spreading oxytone forms for third conjugations verbs. In almost all Oltenia territories, verbs have, at fourth and fifth persons, normal forms, paroxytones: cerném; cuásem; deșkidém, mûlgem; piérdem; țesém; vîndem. There are oxytones for third conjugation verbs, too: cerném; cosém; deșkidém; pierdém; țăsém și vindém.

The confusion created between conjugations and stressed structures, without bringing into discussion an unique solution for this problem, one way or another, is commonly. Some examples from “dialectal texts. Oltenia” show that fluctuant stress verbs can be achieved by two stressed structures, in the limits of short contexts (normal and analogical): “Și pe urmă după aceea l'e puném în farfurii și le puném iar usturoi în iele. Și le pûnem uneva...”

„Începem să umplém așa câte puțin și-l ferbém. Și-l fêrbem până când iasă lesiia...”

“după-aia pûnem în straiikin, le puném la recit...”

lesiia..."

„dup-aia pûnem în straiikin, le puném la recit...”

Mai pronunțată apare preferința pentru accentuarea oxitonă a persoanelor IV și V ale verbelor de conjugarea a III-a, după modelul verbelor de conjugarea a II-a (mai rar după modelul verbelor de conjugarea I).

Formele de conjunctiv prezent, cu excepția desinențelor de persoana a III-a și a VI-a și a ocurenței morfemului *sa*, cu cele ale sunt identice indicativului prezent.

Pentru observarea diferențelor de accentuare între conjugări, ne interesează numai persoanele IV și V (cu forme omonime pentru cele două moduri).

Din cauza lipsei unui regim unitar de accentuare, același subiect folosește adesea la conjunctiv o modalitate de accentuare diferită de aceea a formei de indicativ. Example: a rîde → indicativ prezent rîdem RF

rîdețⁱ RF

→ conjunctiv prezent

să rîdém RF

să rîdêțⁱ RF

a tăcea → indicativ prezent

tăcém RF

tačêț RF

→ conjunctiv prezent

să tăcém RF

să tăceț RF

De asemenea, formele de pers. a V-a ale imperativului negativ sunt, în mod normal, omonime cu cele de pers. a V-a ale indicativului prezent. Nu întotdeauna regimul accentual comun este respectat, iar cele două forme corespunzătoare celor două moduri pot avea structuri accentuale diferite:

spúneț (RF), nu spunêț (RF)

vedêț (RF), nu védeț (RF)

rămânêț (RF), nu rămínêț (RF)

Deplasări de accent similare cu cele

Better marked appears to be the preference for oxytone stress of fourth and fifth persons of third conjugation verbs after the second conjugation verbs model (rarely after first conjugation verbs).

Forms of subjunctive (present), excepting third and sixth persons inflexions and the “sa” morpheme occurrence, are identically with that of indicative present.

For observation of different types of stressing in conjugations, we are interested only in fourth and fifth persons (without homonym forms for those two moods).

Due to the lack of an integrated stressing government, the same subject uses, ar subjunctive, a different stressing model from that of indicative. Examples:

- To laugh → present indicative - rîdem RF

rîdețⁱ RF

→ subjunctive - să

rîdém RF

să rîdêțⁱ RF

- To be silent → present indicative - tăcém RF

tačêț RF

→ subjunctive - să

tăcém RF

să tăceț RF

Fifth person forms of negative imperative are normally, homonyms with those of fifth person present indicative, too. But not always the common stressing government is respected and the forms corresponding to the two moods can have different structures:

spúneț (RF), nu spunêț (RF)

vedêț (RF), nu védeț (RF)

rămânêț (RF), nu rămínêț (RF)

Changes of places similar to those from indicative or subjunctive are met at compound forms of third conjugation

de la indicativ sau conjunctiv prezent se înregistrează și la formele compuse ale verbelor de conj. a III-a care includ în componența lor forma de infinitiv (viitor și condițional optativ).

Exemple: oi faceă; oi mergeă; oi rămâneă, voi țasă; aș vindeă; aș coseă; aș țasă.

În Oltenia, unele verbe de conj. I și a IV-a a căror forme nu cunosc în limba standard ocurența sufixelor -ez-, -esc-, -ăsc-, primind aceste sufixe își modifică, la pers. I, a II-a, a III-a și a VI-a, structură accentuală: RF → RF (dăpăn-dăpînez; să destrămă-d'estrămează; înfăș-înfășiiéz; leșîn-leșînez; nek'ează-nik'ezează; picură-picurează; țăsăl-țăsăléz; cūrăt-curățasc; vomît-fomitéz).

În concluzie, din compararea datelor ALR și NALR, se poate constata o tendință de trecere a unor verbe de la un tip flexionar caracterizat la indicativ prezent prin sufix zero, la un alt tip flexionar, la care realizarea sufixului este pozitivă.

Modalitățile de accentuare a verbelor al căror radical conține sufixul -ur- au fost analizate de Em. Vasiliu atunci când a formulat, pentru limba standard legea mutației analogice $u > o$ sub accent.

Pornind de la elementul -ur- care, la o anumită verbe, al căror etimon conține sufixul latinesc -ul- (tremulo, ustulo), determină potrivit regulilor referitoare la locul accentului, cu o accentuare paroxitonă pentru persoanele I și a II-a, iar pentru persoanele a III-a și a VI-a o accentuare proparoxitonă.

Ceea ce în limba standard este considerat lege, în graiurile oltenești este numai în parte valabil. Unele verbe formate, probabil, pe teren românesc, de tipul verbului a strecura, prezintă într-adevăr forme diferențiate, alternanța o/u fiind însoțită de opoziția oxiton-paroxiton (ne referim numai la pers. I și a II-a deoarece pers. a III-a și a VI-a având desinențe silabice, prezintă opoziția paroxiton/proparoxiton, iar persoanele a

verbs, which include the infinitive form (future and conditional mood).

Examples: oi faceă; oi mergeă; oi rămâneă, voi țasă; aș vindeă; aș coseă; aș țasă.

In Oltenia region, some verbs of first and fourth conjugation, which in standard language do not have occurent suffixes such as -ez-, -esc-, -ăsc-, by receiving these suffixes they change, at first, second, third and sixth persons, the stress structure: RF → RF (dăpăn-dăpînez; să destrămă-d'estrămează; înfăș-înfășiiéz; leșîn-leșînez; nek'ează-nik'ezează; picură-picurează; țăsăl-țăsăléz; cūrăt-curățasc; vomît-fomitéz).

Thus, by comparring ALR and NALR data, we can see that it does exist a trend in language to pass verbs from one flexional type, characterized at indicative by the presence of zero suffix, to another, where the implementation of suffixes is positive.

All possibilities of stressing a verb that it root has the suffix -ur- had been analyzed by Em. Vasiliu when he formulated, for standard language, the analogical rule of moving $u > o$ under stress.

Starting from -ur- element, which, at some verbs that have in their etymon the Latin suffix -ul- (tremulo, ustulo), determine in accordance with the rules of stress place, with a paroxytone stress for first and second persons and for third and sixth persons a proparoxytone stress.

Where in standard language is considered to be a rule, in Oltenian idioms is only in part true. Thus, some verbs formed, probably, on Romanian ground, such as "to strain", present differential forms, the alternation of o/u being followed by the opposition of oxytone-paroxytone (of course, we speak about first and second persons, because at third and sixth persons there are syllabic inflexion, and they have the opposition of paroxytone/proparoxytone, meanwhile the forth and fifth don't have stressed root).

IV-a și a V-a nu au radicalul accentuat).

(Exemple: stricór, stricórⁱ; străcur, străcurⁱ)

La perfect simplu accentul cade de cele mai multe ori pe sufixul acestui timp verbal, singura categorie de verbe în paradigma cărora se înregistrează variații de accent în funcție de categoria persoanei, fiind aceea, care prezintă ocurența sufixului -se- (perfect tare).

La majoritatea verbelor cu perfectul în -se-, limba scrisă nu lasă să se deducă locul accentului, ascunzând variantele existente în pronunțare. Singura persoană a perfectului simplu în -se- care pare avea accentul, constant și necontroversat, pe rădăcină este persoana a III-a, singular: arse, întoarse, rămase, zise, etc., unde se menține accentuarea originală.

Referitor la verbele a fi și a avea, cu formele de tipul fuse-, avuse-, accentul acestora este de tip tare la toate persoanele pluralului (fuserăm, fuserăți, fuseră, la fel și avuserăm ...), însă Boris Cazacu și Grigore Brâncuș un plural cu accentul de tip diferit după persoane (fuserăm, fuserăți, fuseră).

Caracterul mobil al accentului posibilitatea lui de a varia între radicalul și faptul că, în foarte puține cazuri, el are un rol fonologic, acordă, mai ales în vorbirea dialectală, o mare libertate în accentuarea formelor verbale.

Structurile accentuale în graiurile oltenești se realizează într-o multitudine de variante ceea ce probează lipsa, în general, a unui sistem bine determinat în accentuarea verbului.

BIBLIOGRAFIE

* Brîncuș, Grigore, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, București, 1976

* Guțu, Romalo, Valeria, *Morfologie structurală a limbii române*, București, 1968

(Examples: stricór, stricórⁱ; străcur, străcurⁱ)

At past tense simple, the stress falls in almost all cases on the suffix of this mood, the only category of verbs that present in paradigm variations of stressing according to the category of person is that which has the occurrence of -se- suffix (strong past tense).

At verbs with the past tense in -se-, language doesn't let the reader to infer the place of stress, hiding the existent variants in pronunciation. The only person of past tense in -se- that seems to have stress, constant and undisputed, on the root is the third singular one: arse, întoarse, rămase, zise, etc., where the original stress remains.

Speaking about "to be" and "to have", with a fuse- and avuse- forms, theirs stress is a strong one at all plural persons (fuserăm, fuserăți, fuseră, la fel și avuserăm...), but Boris Cazacu and Grigore Brâncuș found a plural with a different stress, taking into consideration persons (fuserăm, fuserăți, fuseră).

The mobile character of stress, its possibility to oscillate between roots and the fact that, in some cases, have a phonologic role give, mainly in dialectal speech a various liberty in verbal stressing.

The stressing structures in Oltenian idioms form into multitude variants, proving, in general, the lack of a well-determined system in stressing verb.

BIBLIOGRAPHY

* Brîncuș, Grigore, *Contemporaneous Romanian language. Verb's morphology*, Bucharest, 1976

* Guțu, Romalo, Valeria, *Structural morphology of Romanian language*, Bucharest, 1968

* *Academically Grammar, Vol. I*, Bucharest, 2005

* Gheție, Ion, *Phonetics and*

- * Gramatica Academiei, Vol. I, dialectology, vol. IV, 1962
București, 2005
- * Gheție, Ion, Fonetică și structure of Romanian language. The verb, dialectologie, Vol. IV, 1962 Iași, 1976
- * Irimia, Dumitru, Structura gramaticală a limbii române. Verbul, Iași, 1976
- * Vasiliu, Emanuel, O mutație analogică: u > o sub accent, în SCL, U, 1954, nr. 1-2
- * Vasiliu, Emanuel, An analogical mutation: u > o under stress, in SCL, U, 1954, nr. 1-2
- * TDO = Dialectical texts. Oltenia, Boris Cazacu, București, 1967
- * TDO = Texte dialectale. Oltenia, Boris Cazacu, București, 1967